

1 Gdzie rozegrały się bitwy pod dowództwem Jana I Sobieskiego w 1671 roku? Spójrz na jedną z tablic na pomniku.

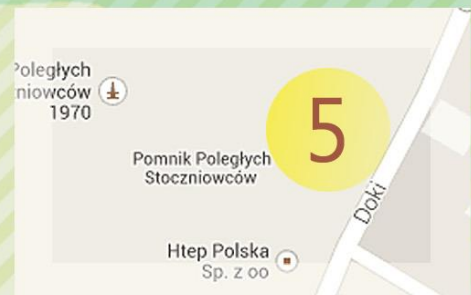
2 Na placu im. Dariusza Kobzdeja znajdują się kamienne rzeźby przedstawiające lwa. Ile ich jest?

3 Na zewnętrznej ścianie świątyni, od strony kościoła św. Katarzyny, znajduje się wizerunek zwierzęcia. Jakiego?

4 Obok Bramy nr 2 w Stoczni Gdańskiej wisi tablica z kopią postulatów – żądań strajkujących załóg zakładów pracy z sierpnia 1980 roku. Jak brzmi punkt 16?

5 Na jednym z krzyży znajduje się tablica z fragmentem wiersza. Czyj to wiersz?

Owocnych poszukiwań życzą:

z partnerami:

Owocnych poszukiwań życzą:

z partnerami:

patroni medialni:

W OGNIU WALK I KONFLIKTÓW OPOZYCJA ANTYKOMUNISTYCZNA

Tym razem, dzięki Gdańskim Miniaturom, przeniesiemy się w czasy stosunkowo niedalekie, bliskie Waszym rodzicom oraz dziadkom i babciom. Przypomnimy lata od 1952 do 1989 roku, kiedy nasz kraj nazywał się **Polską Republiką Ludową** (w skrócie: **PRL**), a życie codzienne wyglądało zupełnie inaczej niż dzisiaj.

Ludzie obywali się bez telefonów komórkowych, internetu, galerii handlowych, a w telewizji (czarno-białej!) były tylko dwa kanały. Dzieci same wymyślały sobie gry, place zabaw składały się z jednej huśtawki i małej piaskownicy, a boiska do gry w piłkę były zrobione z betonu i najczęściej nie miały bramek. Bawiono się przede wszystkim na podwórku: w grę w klasy, podchody czy chowanego. W sklepach brakowało nawet podstawowych towarów, a czekolada i pomarańcze należały do produktów luksusowych. Niełatwo było zdobyć porządne ubrania, pójść do kina czy na zakupy. W latach 80. Polacy i Polki dostawali kartki, za które nabywało się: mięso, wędliny, masło, kaszę, cukier, słodycze, buty itd. W telewizji i w radiu nie można było oglądać i słuchać tego, czego się chciało – całe życie było podporządkowane polityce. W książkach i gazetach trudno było znaleźć prawdziwe informacje. Filmy, koncerty i spektakle sprawdzano pod względem ideologicznej poprawności, czyli treści zgodnych z narzuconymi przez władzę normami. Nawet listy były otwierane i czytane. Obowiązywała tzw. **cenзуra**. Jak widzicie, potrzeba sporej wyobraźni, aby zrozumieć warunki życia w PRL-u.

Wszystko to było efektem drugiej wojny światowej, w wyniku której Polska została mocno zniszczona. Po wojnie Europa Środkowo-Wschodnia znalazła się w radzieckiej strefie wpływów. Tereny te poddano błyskawicznej **sowietyzacji** (czyli narzuceniu reguł ustroju Związku Radzieckiego- ZSRR) i **unifikacji** (zjednoczeniu), choć nie podobało się to wielu mieszkającym tam osobom.

Formalnie państwa Europy Środkowo-Wschodniej były demokratycznymi republikami, ale tak naprawdę były państwami, których obywatele i obywatelki zostali pozbawieni podstawowych praw, takich jak: swoboda wypowiedzi, wolne wybory, możliwość wyjazdu za granicę. Taki system nazywamy **komunizmem**.

Utrzymywana była **Służba Bezpieczeństwa** do zwalczania **opozycji**, czyli ludzi sprzeciwiających się polityce rządu. Wszystko było poddane bezpośredniej kontroli ZSRR, poprzez partie rządzące. W Polsce rządziła **Polska Zjednoczona Partia Robotnicza** (w skrócie: **PZPR**). Przewaga polityki nad całością życia publicznego, lekceważenie potrzeb zwykłych ludzi, całkowite podporządkowanie się Związkowi Radzieckiemu – przekładało się na codzienne życie Polaków.

Polacy i Polki wielokrotnie przeciwstawiali się komunizmowi. Masowe protesty z lat 1956, 1968, 1970 i 1976 nie przynosiły jednak rezultatu. Mimo to silny był spontaniczny opór społeczeństwa, wyrażany m.in. przez **strajki** (zaprzestanie pracy przez pracowników i pracownice, będące formą walki) i **demonstracje**. I właśnie o takich formach oporu na terenie Gdańska będzie dziś mowa.

Na naszej trasie odwiedzimy miejsca związane z działalnością opozycji z lat 70. oraz z wydarzeniami Sierpnia 1980 r. w Gdańsku, przy pomniku króla Jana III Sobieskiego i na placu Dariusza Kobzdeja. Opowiemy o początkach opozycji i strajkach w latach 70. przy kościele św. Brygidy. Dowiemy się, jak i gdzie rodziła się opozycja oraz jak ważną rolę spełniał w niej Kościół. Pod historyczną Bramą nr 2 Stoczni Gdańskiej oraz przy pomniku Poległych Stoczniovców przypomnimy postaci i wydarzenia związane z powstaniem Solidarności.

1. Pomnik Jana III Sobieskiego, Targ Drzewny.

Stoimy przy pomniku Jana III Sobieskiego, dzieło lwowskiego rzeźbiarza Tadeusza Barączka. Dzieło zostało odlane w brązie w wiedeńskiej firmie Artura Kruppa w 1897 r.

W okolicach Targu Drzewnego rozgrywały się najważniejsze wydarzenia trójmiejskiej opozycji. Lata 1968-1970 były jednym z najgorszych okresów w historii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Coraz więcej ludzi dostrzegało, że model polityczny, społeczny i ekonomiczny narzucany przez ówczesnego I sekretarza Partii **Władysława Gomułkę**, najważniejszą osobę w państwie, nie jest odpowiedni. Tuż przed świętami Bożego Narodzenia władze wprowadziły wysoką podwyżkę cen żywności. Wtedy to w stoczniach Gdańska, Gdyni i Szczecina, a także w zakładach innych miast, wybuchły **strajki**. Robotnicy i mieszkańcy manifestowali na ulicach. W Gdańsku, w wielu punktach miasta, dochodziło do starć z Milicją Obywatelską (**MO**) i jej Zmotoryzowanymi Odwodami (**ZOMO**), które używały broni palnej (m.in. przy Bramie Oliwskiej i w centrum). Demonstranci, których było prawie 20 tysięcy osób, podpaliли siedzibę lokalnych władz partyjnych przy Wałach Jagiellońskich. Krótko po tym władze wydały wojsku rozkaz strzelania do robotników i robotnic oraz manifestantów w Elblągu, Gdańsku, Gdyni i Szczecinie. Zginęło ponad 40 osób, było wielu rannych i pobitych.

Wydarzenia te, nazwane **Grudniem 70**, spowodowały, że pracownicy i pracownice po raz pierwszy zaczęli organizować strajki i tworzyć wspólną reprezentację wobec władz. Na przełomie lat 1975 i 1976 nastąpiło ożywienie środowisk opozycyjnych. Działalność rozpoczęły zorganizowane grupy studentów i studentek oraz robotników i robotnic, którzy uświadamiali pozostałych, że panujący w Polsce system jest zły i trzeba z nim walczyć. Pod koniec lat 70. pamięć o Grudniu 70 przybrała konkretniejsze formy. Pogłębiał się kryzys gospodarczy, zaczęło brakować podstawowych produktów.

W zakładach pracy powstawały **Wolne Związki Zawodowe**. Działał też ruch studencki i tzw. **Studenckie Komitety Solidarności** (w skrócie **SKS**). W Gdańsku, właśnie pod pomnikiem Jana III Sobieskiego, począwszy od 1977 r., studenci i studentki SKS wraz z działaczami Tadeuszem Szczudłowskim i Dariuszem Kobzdejem organizowali **manifestacje**: 3 Maja (z okazji Święta Konstytucji) oraz 11 listopada (z okazji Święta Niepodległości). Poprzedzały je msze święte w intencji Ojczyzny w bazylice Najświętszej Maryi Panny.

Rocznice te były dla gdańskiej **bezpieki**, czyli Służby Bezpieczeństwa, okresem „podwyższonej gotowości bojowej”. Natomiast dla gdańszczan i gdańszczanek sposobem na wyrażenie swojego protestu wobec niesprawiedliwości, jaka otaczała ich na co dzień.

CZY WIESZ, ŻE...

- ➔ Do wydarzeń Grudnia 70 odwołuje się piosenka „Ballada o Janku Wiśniewskim”, film Andrzeja Wajdy „Człowiek z żelaza” oraz film Antoniego Krauzego „Czarny Czwartek. Janek Wiśniewski padł”, który był kręcony w Trójmieście.

2. Plac im. Dariusza Kobzdeja, między ul. Szeroką a Podwalem Staromiejskim.

Jesteśmy na placu im. Dariusza Kobzdeja, dawniej zwanym Targiem Truskawkowym. Człowiek, któremu poświęcono to miejsce, był jedną z najważniejszych postaci gdańskiej **opozycji**. Z wykształcenia lekarz, zastąpił dzięki działalności przeciwko politycznym władzom ówczesnej Polski.

Pod koniec lat 70. w kraju narastała fala niezadowolenia wobec władz i ludzie zaczęli się organizować w działaniach przeciwko wszechobecnej Partii. Jako pierwszy, 23 września 1976 r. w Warszawie, zawiązał się **Komitet Obrony Robotników (KOR)**. Powstał w reakcji na brutalne potraktowanie przez władze robotników strajkujących w czerwcu 1976 r. w zakładach w Ursusie i Radomiu. Organizował pomoc dla osób prześladowanych, zabiegał o przestrzeganie praw człowieka i obywatela, prowadził różnego rodzaju akcje informacyjne; wydawał czasopisma „Robotnik” oraz „Biuletyn Informacyjny”. Pół roku później, w marcu 1977 r., zawiązał się **Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO)**. Stawiał on sobie za cel zmiany w ustroju politycznym w kierunku poszanowania praw obywatelskich, nawiązując do tradycji niepodległej Polski przedwojennej. Działaczami na terenie Trójmiasta byli m.in.: Aleksander Hall, Magdalena Modzelewska, Arkadiusz Rybicki, Tadeusz Szczudłowski i Dariusz Kobzdej. To właśnie Kobzdej, 16 grudnia 1978 r., przy Bramie nr 2 Stoczni Gdańskiej im. Lenina odczytał „Apel do Społeczeństwa”, napisany w więzieniu przez Kazimierza Świtonia, działacza opozycyjnego z Warszawy, zatrzymanego niesłusznie przez milicję. W tym samym roku, 29 kwietnia, zawiązały się **Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża (WZZW)**. Działali w nich m.in.: Andrzej i Joanna Gwiazdowie, Bogdan Borusewicz, Andrzej Kołodziej, Bogdan Lis, Alina Pienkowska, Maryla Płońska, Anna Walentynowicz, Lech Wałęsa, Krzysztof Wyszkowski. Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża były pierwszą organizacją niezależną od władz państwa. Udzielały pomocy robotnikom w razie sporów z pracodawcami oraz organizowały uroczystości upamiętniające ofiary grudnia 1970 r. Wydawały też pismo „Robotnik Wybrzeża”. Latem 1979 r. założono **Ruch Młodej Polski (RMP)**, którego organizatorem był Dariusz Kobzdej we współpracy m.in. z: Aleksandrem Hallem, Markiem Jurkiem, Magdaleną Modzelewską i Antonim Słomińskim. Za cel działalności RMP stawiał

sobie również obronę praw człowieka i obywatela, a także dbałość o zachowanie polskiej kultury. Wydawano pisma Bratniak oraz Polityka Polska.

W roku 1980 wszystkie wymienione organizacje zaangażowały się w organizację strajków i tworzenie Solidarności.

CZY WIESZ, ŻE...

- ➔ Po uroczystościach pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w Gdańsku, 3 maja 1980, Dariusz Kozdej został pobity przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, a następnie aresztowany i skazany wraz z Tadeuszem Szczudłowskim na trzy miesiące aresztu. W więzieniu rozpoczął głodówkę protestacyjną. Od 1981 roku był przewodniczącym regionalnego **Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania** w Gdańsku. 13 grudnia 1981 został zwolniony z pracy i przebywał w ukryciu przez ponad rok. W latach 90. zajmował się przede wszystkim działalnością charytatywną. Wyjeżdżał z pomocą medyczną na Ukrainę i do Indii. Zmarł w 1995 roku, pochowano go w alei zasłużonych na gdańskim cmentarzu Srebrzysko.
- ➔ Organizacjami, które powstały już w latach 80., i o których warto pamiętać, były również: **Solidarność Walcząca** (jej członkowie organizowali wystąpienia uliczne, wydawali czasopisma i książki, przeprowadzali akcje propagandowe), **Niezależne Zrzeszenie Studentów** (działało na rzecz poszanowania swobód obywatelskich i polskich tradycji niepodległościowych), **Federacja Młodzieży Walczącej** (jej celem była walka z komunizmem i dążenie do przywrócenia Polsce niepodległości). Wszystkie te organizacje organizowały akcje protestacyjne dla upamiętnienia ważnych wydarzeń historycznych, tworzyły kółka samokształceniowe, dokumentowały formy nacisku stosowane przez władze wobec uczniów i nauczycieli.

3. Kościół św. Brygidy, ul. Profesorska 17.

Tuż za kościołem św. Katarzyny, przy ul. Profesorskiej, znajduje się kościół pod wezwaniem św. Brygidy, patronki Europy. Kościół ten został doszczętnie zniszczony podczas wojny i stał zrujnowany aż do roku 1970. Dopiero nowy proboszcz parafii – ksiądz Henryk Jankowski rozpoczął odbudowę zniszczonego kościoła. Pracował z młodzieżą, jeszcze bez oficjalnej zgody władz. Ze względu na umiejscowienie przy Stoczni Gdańskiej parafia św. Brygidy związała się mocno z **niezależnym ruchem robotniczym**.

W latach 80. Kościół katolicki w Polsce stwarzał możliwości do nieskrępowanej wymiany poglądów i prezentowania ich poza komunistyczną **cenzurą**. Do szczególnie aktywnych należało duszpasterstwo dominikanów w Gdańsku przy kościele św. Mikołaja (tzw. Górka), prowadzone przez ojca Ludwika Wiśniewskiego. W tym środowisku uczestniczyło wielu późniejszych działaczy Studenckiego Komitetu Solidarności Wyższych

Uczelni Trójmiasta i „Solidarności”. Również większość działaczy Studenckich Komitetów Solidarności wywodziła się z duszpasterstwa akademickiego.

16 października 1978 r. nowym zwierzchnikiem Kościoła katolickiego został Polak - kardynał Karol Wojtyła. Przybrał on imię Jana Pawła II. Nominacja wzbudziła ogromne nadzieje, umocnione w trakcie pierwszej pielgrzymki papieża do ojczyzny w czerwcu 1979 r. Polacy poczuli się silniejsi. Rok później trudne warunki życia doprowadziły do wybuchu strajków. Robotnicy wraz ze wspierającymi ich środowiskami naukowymi żądali nie tylko podwyższenia zarobków, ale też poszanowania praw i godności ludzkiej. Władze musiały zgodzić się na rzecz wyjątkową – powstanie niezależnej organizacji, która miała reprezentować interesy społeczeństwa. Tak powstał **Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”**. Był to pierwszy krok do końca komunizmu w Europie.

Ksiądz Henryk Jankowski odprawiał msze święte podczas strajków w sierpniu 1980 i od tego czasu związał się z Solidarnością. Organizowaniem modlitw w intencji strajkujących w Bazylice Mariackiej zajmowały się również Magdalena Modzelewska i Beata Rybicka z Ruchu Młodej Polski. Do kościoła przybywali nie tylko stoczniovcy i robotnicy, ale także przywódcy państw Europy i świata. Rola kościoła św. Brygidy wzrosła jeszcze bardziej po wprowadzeniu **stanu wojennego** (13 grudnia 1981) i **internowaniu** (aresztowaniu i wywiezieniu wybranych osób z opozycji w celu ich odizolowania) czołowych działaczy i działaczek Solidarności. Budynek plebanii, znajdujący się za świątynią, był do 1989 r. nieformalnym biurem Lecha Wałęsy, współzałożyciela i pierwszego przywódcy Solidarności. Niedzielnym mszom świętym towarzyszyły manifestacje o charakterze patriotycznym i wolnościowym. Kościół św. Brygidy bywał wówczas tak wypełniony ludźmi, że trudno było do niego wejść. Przed świątynią wielokrotnie dochodziło do starć gdańszczan i gdańszczanek z oddziałami milicji, która do rozpędzania demonstracji używała pałek, armatek wodnych i gazów łzawiących.

CZY WIESZ, ŻE...

- ➔ Do 1987 r. trwały prace we wnętrzu kościoła, dzięki którym otrzymał on nowy wystrój, zaprojektowany przez Elżbietę Szczodrowską-Peplińską i Roberta Peplińskiego. Ma on nawiązywać do ruchów niepodległościowych, opozycji demokratycznej i Solidarności. Od 2000 r. trwają prace nad budową bursztynowego ołtarza. Ma to być największe dzieło z bałtyckiego złota na świecie.

4. Brama nr 2 Stoczni Gdańskiej.

Stoimy przed historyczną Bramą nr 2 prowadzącą do Stoczni Gdańskiej. To rekonstrukcja, bowiem prawdziwa brama została rozjechana przez czołgi 16 grudnia 1981 r.

Mówiliśmy wcześniej o początkach opozycji. Do roku 1980 wszelkie przejawy oporu były brutalnie tłumione aż do momentu, gdy w sierpniu 1980 r. powstała **Solidarność**. Nie przypadkiem stało się to właśnie w Gdańsku. Dzięki położeniu nad morzem i dzięki portom Trójmiasto miało dostęp do informacji spoza krajów komunistycznych. Ponadto znajdowały się tu zakłady pracy o dużym znaczeniu dla gospodarki całego państwa, zatrudniające tysiące osób.

Pierwsze strajki miały miejsce w Lublinie w połowie lipca 1980 r. W wyniku tych wydarzeń, zaczęły się rozprzestrzeniać na inne rejony, by wkrótce ogarnąć praktycznie całą Polskę. Najważniejszy strajk rozpoczęły Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża 14 sierpnia 1980 r. w Stoczni Gdańskiej. Żądano m.in. przywrócenia do pracy Anny Walentynowicz (opozycjonistki, która za swą działalność w WZZ została zwolniona z pracy na pięć miesięcy przed emeryturą), podwyżek płac, wybudowania pomnika ofiar Grudnia 1970. Podkreślić należy, że najważniejsze żądanie strajkujących nie miało charakteru politycznego ani ekonomicznego, lecz dotyczyło koleżanki z pracy.

Pielęgniarka i opozycjonistka **Alina Pienkowska**, ryzykując pojmanie przez bezpiekę, przemyśliła informacje o proteście poza mury stoczni, dzięki czemu o strajku dowiedziały się inne zakłady. 15 sierpnia 1980 r. motornicza **Henryka Krzywonos** zatrzymała tramwaj w pobliżu Opery Bałtyckiej, przyczyniając się tym samym do rozpoczęcia strajku komunikacji publicznej w Gdańsku. Wkrótce do strajkujących zaczęły przyłączać się zakłady pracy z pozostałych miast. 16 sierpnia 1980 r. dyrekcja stoczni zgodziła się spełnić część żądań strajkujących i niewiele brakowało, by Komitet Strajkowy pod przewodnictwem Lecha Wałęsy zakończył protest. Gdy wiadomość o stanowisku dyrekcji dotarła przez radiowęzeł do strajkujących, większość z nich zaczęła opuszczać stocznię. Wówczas **Anna Walentynowicz**, **Ewa Ossowska** i Alina Pienkowska stanęły pod bramami i zaczęły przekonywać stoczniowców, aby nie odchodzili i nie byli obojętni na los strajkujących osób z innych zakładów (więcej o działaczkach Solidarności dowiesz się z zeszłorocznych Gdańskich Miniatur:

www.ikm.gda.pl/new/library/File/Gdanskie%20Miniatury_MAPY/2_Kobiety_sierpnia_1980_bw.pdf). Stoczniowcy, widząc wsparcie innych zakładów pracy, postanowili kontynuować strajk i wymusili na rządzie dalsze ustępstwa, zarówno polityczne, jak i ekonomiczne. Uczynili to w geście solidarności z innymi przedsiębiorstwami – strajk stał się **solidarnościowy**.

Ostatecznie, po długich rozmowach, 31 sierpnia 1980 r. podpisano 21 postulatów, które można przeczytać na tablicy wiszącej tuż obok bramy. Listę otwiera postulat o stworzeniu Wolnych Związków Zawodowych. Pozostałe żądania dotyczyły przestrzegania konstytucyjnych praw i wolności, zniesienia przywilejów Partii, poprawy warunków bytowych społeczeństwa oraz opieki zdrowotnej (tu duży wkład miały Alina Pienkowska i Barbara Przedwojska-Szwarc).

Ze względu na skalę protestu władze komunistyczne zgodziły się na legalizację Solidarności. W listopadzie 1980 r. zarejestrowano **Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”**. Własne organizacje tworzyli wówczas także uczniowie, studenci i rolnicy. Rozwijała się niezależna prasa, ożywiły się środowiska naukowe i kulturalne.

Stopniowo rodziły się ugrupowania o charakterze czysto politycznym. Istnienie Solidarności przepełnione było entuzjazmem i nadzieją na zmianę sytuacji politycznej i ekonomicznej.

CZY WIESZ ŻE...

- ➔ Od 1967 r. pełna nazwa stoczni brzmiała: Stocznia Gdańska im. Lenina. Włodzimierz Lenin był pierwszym przywódcą w Związku Radzieckim. Zmarł w 1924 r.
- ➔ W 2011 r. trójmiejska artystka Dorota Nieznalska przygotowała rekonstrukcję zniszczonej bramy w skali 1:1 i pokazała ją na wystawie w Gdańskiej Galerii Miejskiej.
- ➔ Twórcami logo Solidarności są Jerzy i Krystyna Janiszewscy, absolwenci gdańskiej Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Pięknych (dzisiejszej Akademii Sztuk Pięknych). Zainspirowały ich napisy „solidarność/solidarni” na murach strajkującej stoczni oraz Strajkowy Biuletyn Informacyjny „Solidarność”, wydawany nakładem Wolnej Drukarni Stoczni Gdańskiej od 23 sierpnia 1980 r.

5. Pomnik Poległych Stoczniovców.

Jednym z żądań w czasie strajku w sierpniu 1980 r. było uczczenie ofiar Grudnia 70. Idea upamiętnienia tych wydarzeń rozwijała się już od 1 maja 1971 r. Wtedy to gdańszczanie i gdańszczanki wraz ze stoczniovcami zorganizowali pochód, podczas którego pod bramą stoczni złożono kwiaty dla uczczenia pamięci ofiar z 1970 r. Takie pochody, idące od pomnika Jana III Sobieskiego, organizowano co roku. Za każdym razem Służba Bezpieczeństwa zabierała kwiaty złożone przez uczestników i uczestniczki pochodu.

Pomnik Poległych Stoczniovców odsłonięto w grudniu 1980 r., w dziesiątą rocznicę tragicznych wydarzeń na Wybrzeżu. Monument ma formę trzech krzyży o wysokości 42 metrów z rozpiętymi na nich kotwicami. Brama nr 2 oraz betonowa Ściana Pamięci stanowią tło pomnika. W dolnej części znajdują się płaskorzeźby autorstwa Elżbiety Szczodrowskiej-Peplińskiej i Roberta Peplińskiego. Elementem pomnika stała się również nawierzchnia pochodząca z ulicy Jana z Kolna, po której w grudniu 1970 r. jeździły czołgi tłumiące strajk w Stoczni Gdańskiej. Kostkę uformowano na kształt fali morskiej, w którą wkomponowane zostały tablice z brązu zawierające przesłanie w pięciu językach - przeciwko stosowaniu przemocy w rozwiązywaniu konfliktów społecznych.

Rok później nowy przywódca Partii i zarazem minister obrony narodowej Wojciech Jaruzelski podjął przygotowania do siłowego rozwiązania kryzysu. 13 grudnia 1981 r. ogłosił wprowadzenie stanu wojennego. Zawieszono działalność wszystkich ugrupowań, z wyjątkiem partii komunistycznej, a część organizacji, w tym Solidarność, zlikwidowano. Zakazano organizowania strajków i manifestacji, wprowadzono godzinę milicyjną i zakaz

opuszczania miejsca zamieszkania bez zgody władz. Tysiące osób zamykano w specjalnych ośrodkach, innych aresztowano i skazywano na kary więzienia. Powstawały wówczas liczne, działające w ukryciu, związki konspiracyjne. Działające w nich osoby, ryzykując aresztowanie, wydawały setki tytułów prasy tzw. podziemnej i nadawały niezależne audycje radiowe.

Ostatecznie stan wojenny odwołano 22 lipca 1983 r. Nie zdołał on zniszczyć Solidarności, aczkolwiek faktycznie ją osłabił. Od tego czasu ożywiła się działalność ugrupowań opozycyjnych, powstały nowe organizacje, doszło do kolejnych demonstracji i strajków. W 1988 r. zapowiedziano rozmowy tzw. **Okrągłego Stołu**. Negocjacje zakończyły się podpisaniem porozumienia, w wyniku którego 4 czerwca 1989 r. doszło do wyborów. Społeczeństwo polskie definitywnie odrzuciło system komunistyczny.

CZY WIESZ, ŻE...

- ➔ Krzyże pomnika Poległych Stoczniovców miał być nieco wyższe (symboliczne 44 metry – liczba ofiar), jednakże firma budowlana nie dysponowała odpowiednio wysokimi dźwigami.
- ➔ Z okazji odsłonięcia pomnika Krzysztof Penderecki skomponował utwór „Lacrimosa”. Jego pierwsze wykonanie nastąpiło podczas uroczystości rocznicowych.
- ➔ Na pomniku upamiętniono nazwiska ofiar zająć w grudniu 1970 r. oraz nazwisko Wacława Kamińskiego, stoczniovcu zabitego przez zomowców w 1982 r.

SŁOWNICZEK POJĘĆ

Bibuła – określenie podziemnej prasy.

Cenzura – zakaz publikowania treści uznanych przez władze za szkodliwe. Cenzura obejmowała wszystkie media, książki i przedstawienia. Obowiązywała aż do roku 1990.

Drugi obieg – publikacje wydawane poza oficjalnym, państwowym rynkiem wydawniczym, m.in. prasa podziemna.

Godzina milicyjna – zakaz poruszania się bez specjalnej przepustki, obowiązujący w pierwszych miesiącach stanu wojennego w godzinach: 22:00 – 6:00.

Internowanie – forma nacisku, polegająca na izolacji wybranych osób w specjalnych ośrodkach.

Kartki – talony upoważniające do zakupu niektórych towarów w określonej ilości. System sprzedaży kartkowej rozbudowano w okresie stanu wojennego. Na kartki kupowało się artykuły spożywcze i niektóre towary przemysłowe, np. buty czy benzynę.

Komunizm – potoczne określenie systemu obowiązującego w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz podporządkowanych jemu krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Kraje komunistyczne formalnie były demokratycznymi republikami, ale w rzeczywistości ich obywatele byli pozbawieni podstawowych praw, takich jak: swoboda wypowiedzi, wolne wybory, możliwość wyjazdu do dowolnego kraju na świecie. Utrzymywana była policja polityczna do zwalczania opozycji.

Krzyże kwietne – sposób manifestowania sprzeciwu wobec stanu wojennego, polegający na układaniu w miejscach publicznych krzyży z kwiatów, dla upamiętnienia ofiar komunistycznego systemu.

Lojalka (deklaracja lojalności) – pisemne wyrzeczenie się działalności opozycyjnej, do podpisania, którego zmuszano po wprowadzeniu stanu wojennego działaczy NSZZ „Solidarność”.

Służba bezpieczeństwa (tzw. bezpieka) – policja polityczna. Oficjalnie została powołana do ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego. W rzeczywistości jej zadaniem było zwalczanie przeciwników władzy komunistycznej w Polsce. W swej pracy sięgała po takie metody, jak: zastraszanie, szantaż, przekupstwo, prowokacje. Korzystała z usług tajnych informatorów. Używała ukrytych kamer i podsłuchów. Przygotowywała materiały wykorzystywane w procesach przeciw działaczom opozycji.

Solidarność – związek zawodowy (od jesieni 1980 r.), a także ruch społeczny zapoczątkowany przez strajki w lipcu 1980 r. na Lubelszczyźnie. W sierpniu 1980 r. rozpoczęły się strajki na Wybrzeżu, które wkrótce objęły cały kraj. Powodem protestów były coraz trudniejsze warunki życia oraz niedemokratyczny sposób sprawowania władzy przez komunistów. Oprócz żądań ekonomicznych strajkujący wysuwali też postulaty polityczne. Ze względu na skalę protestu władze komunistyczne zgodziły się na legalizację Solidarności i w listopadzie 1980 r. został zarejestrowany Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Solidarność liczyła ponad 9 milionów członków. Po wprowadzeniu stanu wojennego władze państwowe zlikwidowały związek i zatrzymały wielu działaczy. Działalność Solidarności była kontynuowana w podziemiu, gdzie m.in. wydawano bardzo dużą liczbę pism.

Stan wojenny – wprowadzony przez władze komunistyczne 13 grudnia 1981 r. w celu zachowania władzy i ograniczenia wpływu Solidarności na społeczeństwo. W nocy z 12 na 13 grudnia działacze Solidarności zostali zatrzymani i zamknięci w miejscach odosobnienia. Ograniczono prawa obywatelskie. Protesty przeciw wprowadzeniu stanu wojennego były tłumione siłą. Stan wojenny został zawieszony w grudniu 1982 r., a zniesiony w lipcu 1983 r.

Strajk – zaprzestanie pracy przez pracowników, będące formą walki o zrealizowanie żądań ekonomicznych lub politycznych.

Suwnica – dźwignia wyposażona w mechanizm podnoszenia i opuszczania, przeznaczona do przemieszczania dużych materiałów w pionie i poziomie. Na suwnicach pracowały głównie kobiety, m.in. Anna Walentynowicz.

Weryfikacja – proces usuwania z różnych stanowisk zwolenników Solidarności, który objął m.in. dziennikarzy, nauczycieli i wykładowców akademickich.

Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej (ZOMO) – utworzone w 1957 r. specjalne oddziały milicji, przeznaczone np. do tłumienia masowych protestów ulicznych.

KALENDARIUM

12–20 grudnia 1970 r. – strajki robotników na Wybrzeżu. I sekretarzem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej zostaje Edward Gierek.

24 czerwca 1976 r. – strajki w Radomiu i Ursusie (do 1977 r. było to samodzielne miasto, obecnie jest to dzielnica Warszawy).

23 września 1976 r. – powstanie Komitetu Obrony Robotników (KOR).

26 marca 1977 r. – powstanie Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO).

5 września 1977 r. – powstaje Studencki Komitet Solidarności Wyższych Uczelni Trójmiasta. Pierwszy w Polsce Studencki Komitet Solidarności powstał w maju 1977 r. w Krakowie. Po powstaniu Solidarności działacze SKS zaangażowali się w tworzenie Niezależnego Zrzeszenia Studentów.

luty 1978 r. – początek ruchu Wolnych Związków Zawodowych.

29 kwietnia 1978 r. – powstają Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża.

16 października 1978 r. – wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża.

2-10 czerwca 1979 r. – pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski.

Lipiec 1980 r. – strajki w Lublinie.

14 sierpnia 1980 r. – strajk w Stoczni Gdańskiej im. Lenina.

16 sierpnia 1980 r. – zamknięcie bram Stoczni Gdańskiej, około 800 stoczniowców zostaje na terenie zakładu pracy. Powołanie Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku.

20 sierpnia 1980 r. – strajki solidarnościowe w całym kraju.

31 sierpnia 1980 r. – podpisanie porozumienia w Gdańsku (21 postulatów).

10 listopada 1980 r. – rejestracja Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych przez Sąd Najwyższy.

13 grudnia 1981 r. – ogłoszenie stanu wojennego przez Wojciecha Jaruzelskiego, I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (Jaruzelski był jednocześnie premierem i szefem Ministerstwa Obrony Narodowej).

22 lipca 1983 r. – zniesienie stanu wojennego.

5 października 1983 r. – przyznanie Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla za działalność w Solidarności. Nagrodę odebrała w Sztokholmie żona Danuta, ponieważ Wałęsa był w tym czasie internowany.

6 lutego - 5 kwietnia 1989 r. – obrady Okrągłego Stołu. Negocjacje prowadzone przez przedstawicieli władz PRL, opozycji solidarnościowej oraz kościelnej. Ich rozpoczęcie i zakończenie odbyło się w siedzibie Urzędu Rady Ministrów PRL w Pałacu Namiestnikowskim (obecnie Pałac Prezydencki) w Warszawie. Obrady toczyły się przy okrągłym stole, stąd nazwa całego wydarzenia.

4 czerwca 1989 r. – zwycięstwo wyborcze Solidarności.

12 września 1989 r. – powstanie pierwszego demokratycznego rządu pod wodzą Tadeusza Mazowieckiego.

Autorka: Anna Zielińska

Współpraca: Dominika Ikonnikow, Marcin Fedoruk, Agnieszka Mencil, Ewa Kowalska, Ewa Czerwińska

Opracowanie graficzne: Agata Graban

Redakcja: Anna Urbańczyk

Mapy: Mapy google

Pomysłodawczyni projektu: Małgorzata Kmicińska

BIBLIOGRAFIA:

- Opozycja antykomunistyczna w Trójmieście w latach 1970-1989, wydawnictwo multimedialne, Biuro Edukacji Publicznej IPN , Oddział w Gdańsku
- D. Cecuda, Leksykon opozycji politycznej 1976-1989, Warszawa 1989
- M. Borucki, Historia Polski do 2005 roku, Warszawa 2005
- Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej nr 9-10, wrzesień - październik 2010
- D. Wałęsa, Marzenia i tajemnice, Wydawnictwo Literackie 2011
- B. Szczepuła, Alina Pienkowska. Miłość w cieniu polityki, Warszawa 2013
- www.kultura.wp.pl/gid,14536800,kat,1011061,title,Jak-to-bylo-byc-dzieckiem-w-PRL-u,galeria.html
- www.grudzien70.ipn.gov.pl/g70/historia/1642,Grudzien-1970-Jerzy-Eisler.html
- www.13grudnia81.pl/sw/slownik-pojec
- www.sierpien1980.pl/
- www.kultura-niezalezna.pl/rkn/historia/8938,Proza-zycia-na-kartki.html
- www.rok1989.pl/r89/wstep/8599,Historia.html
- www.brygida.gdansk.pl
- www.encyklopedia-solidarnosci.pl
- www.gedanopedia.pl
- www.zdiz.gda.pl/zdizgdansk/chapter_76084.asp
- www.gdansk4u.pl
- www.metropolitanka.ikm.gda.pl/